

Okupljeni na Trgu partizana

– obeležavanje 70 godina od pobeđe nad fašizmom –
program sa sažecima predavanja i opisima umetničkih radova

subota, 7.11.

KURS (Miloš Miletić i Mirjana Radovanović)

Lekcije o odbrani

Perom i puškom, kičicom i bombom*

Osmo izdanje Zidnih novina sa naslovom „Lekcije o odbrani/Perom i puškom i kičicom i bombom“ analizira ulogu umetnika i kulturnih radnika za vreme Užičke republike. U periodu postojanja republike na oslobođenim teritorijama odvijao se dosta aktivan kulturni život, u kome su učestvovali kulturni radnici i umetnici iz cele Jugoslavije. Njihovi zadaci su obuhvatali kako svestrano pomaganje organizovanja političkog života i organizaciju kulturnog programa, tako i aktivno učešće na borbenim operacijama. Umetnost revolucije nalazila se u funkciji pobeđe revolucije.**

*Podnaslov preuzet iz proglasa Društva srpskih pisaca i umetnika antifašista od 14. avgusta 1941; Radisav S. Nedović, Pantelija M. Vasović, *Selektivna istina*, Čačak 2007, str. 108.

**Branko Petranović, *ISTORIJA JUGOSLAVIJE*, knjiga II, Nolit, 1988, str. 374.

KURS je udruženje koje se sredstvima umetničke produkcije osvrće na šire društvene probleme, deluje kroz različite vizuelne forme, pre svega produkovanjem murala, ilustracija i zidnih novina. Osnovni pravac rada udruženja je da proizvodi edukativni i informativni sadržaj koji je obrađen likovnim jezikom i predstavljen kroz neku od umetničkih formi izražavanja. Iako je KURS primarno vezan za umetničku produkciju kao način izražavanja i artikulacije, svojim radom teži da se aktivno uključi u političku borbu i ostvari saradnju sa organizacijama leve orijentacije iz drugih društvenih oblasti. Neke od značajnijih aktivnosti su: oslikavanje murala „Borba, znanje, jednakost“ povodom dana studenata, oslikavanje murala „20. oktobar“ povodom sedamdesete godišnjice oslobođenja Beograda, oslikavanje murala „Tvornice radnicima“ u fabrici Itas-Prvomajska u Ivancu. Udruženje od 2013. godine izdaje „Zidne novine“ na kojima saraduje sa stručnjacima iz različitih društvenih oblasti i kroz koje obrađuje različite teme povezane sa savremenim društvenim dešavanjima.

***

Siniša Ilić

Slike regulisanih ili nekontrolisanih teritorija

Slike regulisanih ili nekontrolisanih teritorija, su rukom izvedene intervencije mastilom ili bojom na fotografijama objavljenim u reprezentativnim monografijama Evropskog krajolika proteklih decenija. Teren sa slika prepoznamo kroz romantizovanu ikonografiju 20og veka: osvajanje prirode, ucrtavanje putanja istraženih područja, proizvodnja, gradovi sa tradicijom, izgradnja i razvoj, ali i kroz aktuelan trenutak, neizvestan u pokušajima uznemiravanja privida kontrole.

Siniša Ilić (1977) je vizuelni umetnik koji radi i u polju izvođačkih umetnosti.

U svojoj praksi bavi se društvenim fenomenima, istražujući forme napetosti i nasilja. Ko/osnivač je i član TkH (Teorije koja hoda) umetničko teorijske platforme. Radove je prikazivao na Uralskom bijenalu, u *Tate Modern*, *Calvert 22*, Internacionalnom festivalu Lofoten, Metelkovoju, Galeriji Nova, *Open Space*, MSU u Beogradu, Praškom kvadrifenalu. Dobitnik je nagrade *Mangelos* i umetničkih rezidencija *Akademie der Kulture der Welt*, *Tate Modern*, Kamov, *KulturKontakt*, *ISCP*, i *Akademie Schloss Solitude*. Studirao na Fakultetu likovnih umetnosti u Beogradu.

***

Vladimir Marković

Političko nasleđe antifašizma: revolucionarni obrasci humanijeg sveta

Pitanje vrednovanja žrtava i tekovina antifašističke borbe kod nas i u svetu ima smisla ako se stavi u kontekst izmenjenih društveno-političkih okolnosti koje su nastale kao ishod oslobodilačkog rata, širenja emancipatorskih tendencija i mogućnosti ostvarivanja humanijih uslova života. Kada je, više decenija nakon sloma fašizma u Drugom svetskom ratu, hladni rat među silama pobednicama okončan uspostavljanjem hegemonije liberalnog kapitalizma, našli smo se u situaciji neizvesnosti oko perspektive trajanja učinaka pobede nad fašizmom. Talasi ekonomskih i političkih kriza koje potresaju globalni poredak stvaraju uslove za oživljavanje različitih novih oblika fašizma. Problem nasleđa antifašizma i njegove političke uloge, naročito je izražen u nekadašnjim socijalističkim zemljama. Među njima se ističu zemlje bivše Jugoslavije, s obzirom na tragična iskustva s fašističkom okupacijom iz perioda Drugog svetskog rata i na posebno značajnu ulogu antifašističke borbe u oblikovanju posleratnog društvenog poretka. Zbog toga je odnos prema antifašističkom nasleđu nezaobilazno pitanje svake progresivne i emancipatorske političke platforme.

Vladimir Marković je sociolog. Od 2003. godine zaposlen je u administraciji Univerziteta u Beogradu, a od 2011. radi i kao jedan od urednika u Knjižarsko-izdavačkoj zadruzi Baraba. Bio je član redakcije časopisa *Prelom*. Politički se angažovao u više inicijativa za reafirmaciju revolucionarnog radničkog pokreta.

***

Nije to crvena, to je krv! – jugoslovenska komunistička, revolucionarna i partizanska poezija

autorski tim: Bojan Đorđev, Miloš Đurović, Siniša Ilić, Dragana Jovović, Stipe Kostanić, Ana Mandić, Dijana Marojević-Diklić, Maja Mirković, Katarina Popović i Miloš Timotijević

Predstava *Nije to crvena, to je krv!* uspostavlja veze između jugoslovenske komunističke, revolucionarne i partizanske poezije i performansa – umetničke prakse vezane za trenutak izvedbe, večito sadašnje vreme. Nematerijalna, namenjena izvedbi – koja ne postoji bez društvenog i kolektivnog trenutka – poezija nastaje u Narodno oslobodilačkoj borbi u gerilskim uslovima ratovanja kao jedan od brojnih umetničkih

oblika: grafike, stripovi, predstave pa čak i koreografije. Pesnici svojim stihovima samorefleksivno i precizno pozicioniraju umetnost u područje borbe. Ona nije zamena za borbu ili zamena za politiku, ona ne služi nekoj ideji, već je njen neodvojivi deo. Tako su umetničko stvaralaštvo, revolucija i borba neraskidivo vezani u stihovima Pope, Kajuha, Župančića i drugih, i to je "crvena nit" koja prošiva i oblikuje tekst predstave. Poezija se smešta u koordinate izvedbenog, kolektivnog vremena i prostora i javnu sferu današnjice, koja se prema revolucionarnim idejama uopšte uglavnom odnosi sa, u najblažoj varijanti, postmodernim cinizmom, ili anti-ideološkom histerijom. Naslov ove predstave preuzet je od Marine Gržinić, kao parafraza i repolitizacija izjave Jean Luc Godarda, autora koji se sistematski bavio pitanjem что делать? u filmskoj umetnosti. Čak bi se i ova parafraza mogla još precizirati dodavanjem trećeg elementa, recimo: to je ili crvena, ili krv ali je svakako komunizam.

zastupljeni pesnici: Abrašević, Bor, Ćopić, Davičo, Dizdar, Janevski, Jeličić (*Majke*), Kajuh, Kaštelan, Kovačić, Matić, Nazor, Popa, Popović, Ristić, Sarajlić, Šopov, Vešović, Vukosavljević, Župančić.

produkcija: Teorija koja Hoda; koprodukcija: Centar za kulturnu dekontaminaciju i Drugo more; realizovano uz podršku: Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije, Programa kultura Evropske Unije kroz projekat Create to Connect, Hartefakt fonda, Zaklade Kultura nova kroz projekat Balcan Can Contemporary

Bojan Đorđev, rođen 1977 u Beogradu. Pozorišni autor zainteresovan za kolektivno autorstvo, post-dramski performans zasnovan na tekstu i teoriju-kao-praksu. Stvarao i prikazivao svoje radove u Beogradu, Beču, Amsterdamu, Njujorku, Lionu, Štutgartu, Gentu, Cirihi, Ženevi, Zagrebu, Ljubljani... Režirao tekstove Joyce-a, Jelinek, Cocteau-a/Glassa, Walsera, Guiberta, Sajko i Ferčaca, između ostalih. Član uredničkog kolektiva i jedan od osnivača platforme Teorija koja Hoda i *TkH časopisa za teoriju izvođačkih umetnosti*. Magistrirao na DasArtsu, Amsterdam, diplomirao pozorišnu režiju i magistrirao teoriju umetnosti i medija u Beogradu

nedelja, 8.11.

Gal Kirn

Politika i sećanje na NOB

Ovo izlaganje sa vraća važnom objektu naše zajedničke prošlosti: Narodno oslobodilačkoj borbi. Nasuprot trenutnom istorijskom revizionizmu koji rehabilituje (lokalni) fašizam ali i etatističko-jugonostalgijačarskoj odbrani partizanske borbe, zainteresovan sam za paradoksalnu, disjunktivnu sintezu sećanja i revolucije. Zar nije revolucija nešto što se u startu opire, što je kontradiktorno svakom pokušaju memorijalizacije, a svakako memorijalizaciji koja bi odmah bila preuzeta od strane državnih i drugih ideoloških aparata? Pogledaćemo nekoliko artefakata: pesmu anonimnog partizana, jedan partizanski film i bar jedan partizanski „modernistički“ spomenik, koji će nam pomoći da artikulišemo, i nadajmo se, mobilizujemo revolucionarnu prošlost zarad naše sadašnje politike.

Gal Kirn je doktorirao političku filozofiju na univerzitetu iz Nove Gorice, a trenutno je na postdoktorskom programu za istoriju i medije Alexander von Humboldt Fondacije u Berlinu. U rodnom gradu Ljubljani bio je angažovan oko Radničko-pankerskog univerziteta. Kirn je bio istraživač na Jan van Eyck akademiji u Mاستrihtu (2008-09) i na Institutu za kulturna istraživanja u Berlinu (2010-11). Ko-urednik je knjiga *Susretanja Althussera (Encountering Althusser)*, Bloomsbury, 2012 sa Peterom Thomasom, Sarom Farris i Katjom Diefenbach) i *Jugoslovenski crni talas i njegovi transgresivni trenuci (Yugoslav Black Wave Cinema and its Transgressive Moments)*, JvE Academie, 2012, sa Dubravkom Sekulić i Žigom Testenom). Njegovu knjigu *Partizanski prelomi i protivrečnosti tržišnog socijalizma u Jugoslaviji (Partizanski prelomi in protislovja tržnega socializma v Jugoslaviji)* objavila je 2014 izdavačka kuća Sophia iz Ljubljane.

***

Sabina Sabolović **Otpisani i otpisane**

WHW kolektiv je dobio ime po svojoj prvoj izložbi: *Što, kako i za koga, 152. obljetnica Komunističkog manifesta*, održanoj 2000. u Zagrebu. Ta pitanja postala su moto WHW-ovog rada i crvena nit kroz sve sledeće projekte, često fokusirane na teme zapostavljene i izbegavane u javnom prostoru zagušenom nacionalizmom i reprezentativnim poimanjem kulturne produkcije. Predavanje će uz prvu izložbu predstaviti nekoliko takvih projekata: dve izložbe posveće Nikoli Tesli – *Broadcasting projekt* (2001-2002) i *Normalizacija* (2006), izložbu Vojina Bakića (2007) te recentnu suradnju s inicijativom *Javna knjižnica* koja je u Galeriji Nova realizirana ovog ljeta – *Otpisane*, povodom 20. godišnjice Oluje.

Sabina Sabolović je od 1999. godine članica kustoskog kolektiva “Što, kako i za koga / WHW” koji od 2003. godine vodi Galeriju Nova u Zagrebu. WHW razvija različite modele suradnji koji se temelje na kolektivnom načinu rada, kreativnoj upotrebi javnog prostora, udruživanju partnera iz različitih područja djelovanja i propitivanju društvene uloge umjetnosti. Iako se prvenstveno zasnivaju na izložbama, projekti kolektiva WHW zamišljeni su kao šire platforme za promišljanje suvremene kulturne produkcije i refleksiju društvene stvarnosti. Uz niz izložbi u Galeriji Nova, WHW je osmislio brojne međunarodne izložbe i projekte među kojima su: *Collective Creativity*, Kunsthalle Fridericianum, Kassel 2005; 11. Istanbulske bijenale, *What keeps mankind alive?*, 2009; *Umjetnost uvijek ima posljedice*, Zagreb, 2010; *Potrebno je živjeti samouvjereno... gledajući*, hrvatski paviljon za 54. Venecijanske bijenale, 2011; *Second world*, Steirischer Herbst, Graz 2011; *How Much Fascism?* BAK, Utrecht 2012. i *Extra City*, Antwerpen 2012; *Dear Art*, MMSU Ljubljana i Calvert 22, London, 2013; festival *Meeting Points 7* koji se kroz 2013. i 2014. održao u Zagrebu, Antverpenu, Kairu, Hong-Kongu, Bejrutu, Beču i Moskvi s naslovom *Ten thousand wiles and a hundred thousand tricks*; *Really Useful Knowledge*, Museo Nacional Centro de Arte Reina Sofia,

2014; *So You Want to See*, galerija e-flux, New York, 2015...

ponedjeljak 9.11.

Selma Banich
Mirovanje

Na mramornom parteru, dugo i neprekinuto ležati. Odavde i ovako obnavljati slobodu. Odmjeravati snage, subvertirati odnos, ostaviti privremeni trag. Pred prizorima tuđeg stradanja, novi zidovi i žica. I prazno postolje, umjesto spomenika. Jer ratovanje ubija i ubija se ratom iznova.

Dakle, jedan način postavljanja pitanja ko smo „mi“ u vremenu rata je pitati čiji životi se smatraju vrednim, čiji životi su ožaljeni a čiji životi se smatraju nedostojnim žaljenja. Možemo misliti o ratu kao nečemu što deli populaciju na one koji mogu biti oplakani i one koji ne mogu. Neoplakan život je onaj koji ne može biti žaljen jer nije bio življen, to jest, nije se nikad smatrao životom. Možemo videti podelu zemljine kugle na živote dostojne i nedostojne žaljenje iz perspektive onih koji vode rat da bi odbranili živote određenih zajednica, i da bi ih odbranili od života drugih – čak i ako to znači oduzimanje života ovih drugih.

Judith Butler, *Frames of war: When is life grievable?*, 2009.

U sklopu programa '*Okupljeni na Trgu partizana*' u Užicu, izvest ću šestosatnu intervenciju u javnom prostoru. Ova jednostavna, tjelesno-vizualna intervencija u prostor trga mišljena je kao subverzivan čin otpora, refleksije i odbijanja prisilne normalizacije društvenih odnosa.

Povodom proslave Dana ustanka, na mjestu Žitne pijace, 1958. započinje gradnja buduće jezgre javnog života grada. Urbanističko-arhitektonsko rješenje trga rad je arhitekta Slavka Mandića. Trg popločen bijelim i crnim mramorom prostirao se na 19.154 kvadratna metra, okružen s tri bloka stambenih zgrada (s 330 stanova i 366 kvadrata poslovnog prostora) i kulturnim i uslužnim institucijama (knjižnica, kazalište, kino i pošta). Spomenik Josipu Brozu Titu, rad kipara Frane Kršinića, postavljen je 1961. kao integralan dio rješenja trga. Usred nacionalističke histerije i antikomunističkog raspoloženja, brončana figura (visoka 4,75 metara) uklonjena je s trga i prebačena u dvorište užičkog Narodnog muzeja 1991., a objekt pošte srušen u NATO bombardiranju 1999. Danas je veći dio javnog prostora trga komercijaliziran (reklame, terase kafića i privremeni sadržaji za djecu), a antifašističko nasljeđe depolitizirano i podčinjeno proizvoljnoj turističkoj ponudi grada.

Selma Banich, izvedbena umjetnica, živi i radi u Zagrebu. Autorica je serije radova koje priprema samostalno i u suradnji s brojnim drugim umjetnicima, grupama i inicijativama. Stvara u mediju plesne izvedbe, performansu i akcijama u javnom prostoru, na filmu i u kazalištu, istovremeno angažirajući se u polju neformalne edukacije i istraživačkog rada. U promišljanju i prezentaciji vlastitog rada nastoji

davati prednost etici ispred estetike, empatiji ispred utopije, umjetnosti ispred politike i prirodi ispred društva, proširujući tako kontekst u kojem svakodnevno uči, stvara i sudjeluje u organizaciji rada.

***

Aldo Milohnić

Od partizanskog do savremenog teatra otpora

Osnivanje Slovenačkog narodnog pozorišta 12. januara 1944 na oslobođenoj teritoriji u Beloj krajini bio je značajan događaj u istoriji slovenačkog pozorišta (jer se po prvi put pojavilo pozorište pod takvim imenom) i slovenačkog narodnooslobodilačkog pokreta (jer je to bila još jedna u nizu institucija, koje su nastale na oslobođenoj teritoriji odlukom Oslobođilačkog fronta). S obzirom na te i druge karakteristike, SNG možemo uporediti sa Kazalištem narodnog oslobođenja koje je osnovao AVNOJ. Veći deo izlaganja biće posvećen toj temi, a u zaključnom delu biće govora o mogućnostima teatra otpora danas.

Aldo Milohnić je doktor sociologije kulture i docent na Univerzitetu u Ljubljani, gde predaje istoriju teatra na Akademiji za pozorište, radio, film i televiziju. Urednik je biblioteke *Politike*, urednik brojnih tematskih brojeva kulturnih časopisa i zbornika (Uvod u Heinerja Müllera; Ženske u teatru; Na marginama humanistike; Šta možemo činiti rečima; Brecht/Gestus; Telo/razlike; Evropski vratari; Artivizam; Došli su Pupilčki; Političnost performansa; Teatar otpora itd.), koautor nekoliko knjiga (npr. *Kultura d.o.o.*, *Vreme je za Brechta*), autor brojnih članaka u naučnim i stručnim časopisima te autor knjiga *Teorije savremenog teatra i performansa* i *Umetnost u vreme vladavine prava i kapitala*.

***

Miklavž Komelj

Partizanska umetnost iskosa

Povodom proslavljanja sedamdesetogodišnjice pobeđe nad fašizmom i nacizmom, ne mogu da ne pomislim na reči Piera Paola Pazolinija (Pasolini): „Da li je nacizam ikad umro? Da li smo bili ludaci, kada smo verovali, kako je on bio samo epizoda? Zar nije upravo nacizam definirao 'normalnu' sitnu buržoaziju, definirajući je i dalje?“* Ova izjava mogla je u Pazolinijevo vreme zvučati kao usamljeni Kasandrin krik; ali s obzirom na današnju svetsku situaciju, dobila je upravo zastrašujuće značenje. U ovoj situaciji, sećanje na maj 1945, koji su sami partizanski borci i borkinje doživljavali ne kao mir, već kao „mešavinu i rata i mira“,** ne može da bude prvenstveno osećaj slavljenja jedne pobeđe, koji kao takav uvek uključuje nešto stravično problematično.³ Ovaj jubilej stavlja pred nas zadatak da razmišljamo o tome šta znači stvarno izmeniti simboličke koordinate jedne društvene realnosti – one društvene realnosti koja je kroz svoju prividnu „normalnost“ proizvela i proizvodi

fašizam i nacizam?

*Pier Paolo Pasolini, *Empirismo eretico*, Garzanti, Milano, 1991, str. 141. Prevod citata: M. K.

** Navodim reči partizanskog borca Boga Gorjana iz teksta „Naš težak boj za življenje v miru“, objavljenog u glasilu *Ljubljana* marta 2015. g.

Miklavž Komelj (rođen 1973. godine u Kranju, Slovenija) – pesnik, istoričar i teoretičar umetnosti, esejista i prevodilac. Objavio je osam knjiga poezije (najnovija je *Noć je abstraktnija od n/Noć je apstraktnija od n*, 2014.) i nekoliko drugih knjiga. Posebnu pažnju je privukla rasprava *Kako misliti partizansku umetnost? (Kako misliti partizansku umetnost?)* 2009. Upravo je izašla njegova knjiga o beogradskim nadrealistima *Jugoslovanski nadrealisti danas in tukaj (Jugoslavenski nadrealisti danas i ovde)*, 2015. Dobitnik je mnogih književnih nagrada. Na slovenački je, između ostalog, preveo dela Fernanda Pessoae, Pjera Paola Pasolinija, Césara Vallejo-a i Djune Barnes.